

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Michal Křížek

Rozhovor s předsedou JČMF Štefanem Zajacem

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 55 (2010), No. 1, 60--63

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/141937>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 2010

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Rozhovor s předsedou JČMF Štefanem Zajacem

Dne 11. ledna 2010 oslavil předseda Jednoty českých matematiků a fyziků, doc. ing. Štefan Zajac, CSc., sedmdesát let. Využil jsem této vzácné příležitosti, abych si s ním v klidu pohovořil. Ještě než mu pološím otázky, rád bych Vám sdělil, že doc. Zajac pravidelně připravuje jednu z nejčtenějších rubrik PMFA – Jubilea. Obdivuji jeho životní elán a obrovské pracovní nasazení. V tomto ohledu by mohl být vzorem mladší generaci. Vidám jej téměř každý den, protože máme kanceláře proti sobě. Životu Jednoty obětuje skutečně mnoho času. Mohu potvrdit, že pro ni pracuje často až do nočních hodin a také o sobotách a nedělích, přestože funkce předsedy JČMF není honorovaná.

Pane předsedo, můžete nám prozradit něco o svém dětství a o rodině, v níž jste vyrůstal?

Narodil jsem se ve Svinici – obci vzdálené 20 km východně od Košic – v zemědělské rodině. Můj otec si již při vojenské službě v husarské jednotce v Komárně vytvořil celoživotního koníčka – koně! Moje maminka vedle prací na poli extrémně milovala a pěstovala květiny a šila oblečení pro ženy. Vzpomínala s úctou na svoji učitelku na základní škole pocházející z Prahy! Maminka později také pracovala v textilních závodech v Liberci a v Košicích. Babička se mně láskyplně věnovala a vedla mne k úctě k vyšším principům, k místnímu katolickému kostelu. Velice mne ovlivnil kněz – polyhistor Ernest Perháč. Rozvíjel moje všestranné zájmy – např. v deseti letech jsem již hrál na varhany. S velkou zvědavostí jsem se díval na hvězdy. Do první třídy základní školy jsem s chutí nastoupil v září 1945 – po útrapách 2. světové války, která v mém rodném kraji předvedla možnosti ničení v široké škále. Po pěti letech základní školy ve Svinici jsem další tři roky navštěvoval školu v sousední obci Nižné Kamenici – v letním období jsem tam docházel pěšky nebo jezdil na kole, v zimě na lyžích. . . Délku studia mně zkrátila školská reforma – podle ní stačilo dokončit již jen tři roky na dřívějším předchůdci gymnázia – tehdejší „Jedenáctileté střední škole“ v Košicích – a v roce 1956 jsem byl maturantem.

Na oslavě Vašich narozenin jsem se dozvěděl, že už v šestnácti letech jste začal studovat jadernou fyziku v Praze. Můžete prosím stručně charakterizovat, jak jste se v tak mladém věku k jaderné fyzice dostal?

V předškolním věku jsem viděl jednoduchou zemědělskou techniku, během války automobily, tanky, letadla, kaťuše. Naše první rádio mne fascinovalo a mou nejoblíbenější zábavou zejména v noci bylo „chytání“ všech možných stanic. Nejlepší slyšitelnost ze zahraničí jsem měl z Budapešti a Bukurešti. Později jsem si postavil krystalku, pak elektronkové rádio jako radioamatér. Z rádia jsem se dovídal o výbuších amerických a sovětských atomových bomb, o prvních jaderných elektrárnách, lodích na jaderný

pohon i o první mezinárodní konferenci o mírovém využití jaderné energie v Ženevě v roce 1955, a nakonec z úst profesora Václava Petržílky o založení Fakulty technické a jaderné fyziky na Univerzitě Karlově v Praze. Přes osobní i písemná doporučení, abych přihlášku na tuto fakultu stáhl z důvodu malé pravděpodobnosti, že se na ni dostanu pro velmi vysoký počet zájemců, jsem byl přijat! V Praze jsem začal navštěvovat přednášky těch, které jsem znal dříve z rádia – profesorů Františka Běhounka, Václava Petržílky, Bohumila Kvasila, Václava Votruby a dalších. Dominantním učitelem a hlavním sítím k postupu do vyšších ročníků se však ukázal přísný profesor matematiky Alois Apfelbeck! Mírnější komplementaritou k němu byli profesori matematiky František Nožička, Karel Drbohlav, Jaromír Abrhám. Z Matematicko-fyzikální fakulty UK mně nádherně fyziku prezentovali profesori Josef Beneš, Miroslav Brdička, Čestmír Muzikář a další.

Na jaký podobor fyziky jste se později specializoval?

V roce 1960 byl tehdy docent Luboš Valenta Ministerstvem školství pověřen založením katedry fyziky pevných látek na FTJF, která tehdy již byla převedena z Univerzity Karlovy na ČVUT. Zadal mně diplomovou práci z hraniční teorie rozptylu pomalých polarizovaných neutronů ve feromagnetikách. K řešení tohoto úkolu jsem si k získaným znalostem z jaderné fyziky musel doplnit poznatky z širokého oboru fyziky pevných látek. V rámci dalšího vědeckého programu katedry fyziky pevných látek FJFI, na kterou jsem byl přijat za asistenta, jsem se pak orientoval na teorii tenkých magnetických vrstev. V rámci reorganizace v roce 1968 jsem zaměstnanecky přešel na katedru teoretické fyziky MFF UK. Přitom jsem nepřestal navštěvovat přednášky na již přejmenované Fakultě jaderné a fyzikálně inženýrské ČVUT. Ve vědeckém programu na

MFF UK jsem se dále specializoval na magnetické vlastnosti kovů vzácných zemin a jejich intermetalických sloučenin. V současné době pedagogicky a vědecky působím na JFJI ČVUT v oboru teorie pevných látek.

Od kdy jste členem JČMF a jak jste se stal jejím předsedou?

Do JČMF jsem vstoupil v jubilejním roce 1962. Inspirovala mne tehdy kniha F. Veselého „100 let Jednoty československých matematiků a fyziků“. Příkladem mně byli moji tehdejší učitelé a ústřední funkcionáři JČSMF – profesori Luboš Valenta, Miloš Matyáš, Alois Zátopek a další. Aktivně jsem se zapojil do výboru nově založené fyzikální vědecké sekce. V jejím rámci jsem se podílel na organizaci celé řady národních i mezinárodních fyzikálních konferencí. V sedmdesátých letech po dvě funkční období jsem se podílel na zásadním zintenzivnění aktivit pražské pobočky JČMF. Na jubilejním sjezdu JČSMF v roce 1987 jsem byl zvolen ústředním tajemníkem JČSMF. Tuto funkci jsem intenzivně vykonával v rušném období zásadních celospolečenských změn na počátku devadesátých let. V roce 1993 jsem na sjezdu JČMF v Olomouci byl ad hoc kandidován a zvolen předsedou JČMF. Zastával jsem tuto funkci jedno funkční období do r. 1996. Od r. 1996 do r. 2002 jsem vykonával funkci místopředsedy JČMF. Od r. 2002 až dosud jsem opět předsedou.

Můžete nám přiblížit strukturu JČMF a náplň její činnosti?

JČMF je jedna z našich nejstarších a největších společností sdružujících vědecké, pedagogické i další odborné pracovníky v matematice a fyzice. Její základní strukturální uspořádání je dáno pobočkami JČMF ve všech krajských centrech ČR. Navíc je pobočka JČMF také v Opavě, centru Slezska. Největší pražská pobočka (zahrnující zhruba polovinu členské základny JČMF) je rozdělena do tří oddělení: matematického, fyzikálního a pedagogického. Podle odborného zaměření jsou členové JČMF sdruženi také ve čtyřech sekcích, kterými jsou – Česká matematická společnost, Česká fyzikální společnost, Společnost učitelů matematiky a Fyzikálně-pedagogická společnost. Tyto sekce mají svoje odborné skupiny zabývající se dílčími otázkami. Vedoucí orgány všech těchto složek jsou voleny členskou základnou. Pro specifické úkoly jsou jmenovány odborné komise. Činnost celé Jednoty řídí centrálně Výbor JČMF skládající se z ústředních funkcionářů (předseda, místopředsedové, tajemník a hospodář), z ex officio členů – předsedů 4 sekcí a 15 poboček – a přímo volených členů. Kontrolní činnost vykonává kontrolní komise. Výbor JČMF a kontrolní komise jsou voleny na sjezdu JČMF na čtyřleté funkční období. Veškerá činnost JČMF se řídí Stanovami JČMF a dalšími organizačními řády.

Jaké jsou Vaše priority a co se z nich podařilo realizovat?

JČMF sdružuje své členy na základě dobrovolnosti. Mohou se jimi stát všichni, kterým nejde jen o zaměstnání nebo o osobní pedagogickou či vědeckou kariéru, ale kterým leží na srdci budoucnost matematiky a fyziky v naší zemi. Na půdě JČMF mohou projednávat různé aktuální problémy a předkládat své návrhy státním orgánům ne jako jednotlivci, ale zaštitěni společností s velkou tradicí a vážou. Různé naše akce, publicita v médiích k tomu napomáhají v rostoucí míře.

Velmi se snažíme získávat za členy JČMF mladé lidi, např. na úrovni vysokoškolských studentů a doktorandů. Těší nás pořádání prestižních mezinárodních konferencí v ČR.

Prostřednictvím nakladatelství Prometheus pokračujeme v zajišťování kvalitních učebnic matematiky a fyziky pro základní a střední školy. Pro talentovanou mládež organizujeme celou řadu soutěží dotovaných MŠMT a všemožně podporujeme reprezentaci mladých matematiků a fyziků na mezinárodních kolech.

Jak se JČMF připravuje na blížící se 150. výročí svého vzniku? Plánujete nějaké společné akce s Jednotou slovenských matematiků a fyziků?

150. výročí vzniku JČMF v roce 2012 je velikou příležitostí k bilancování dosavadní činnosti, zejména v posledních padesáti letech. Je již hotova nová medaile JČMF, která bude udělována nejaktivnějším členům JČMF v následujícím období. Připravujeme Jubilejní almanach s historickými dokumenty. Uspořádáme slavnostní shromáždění, budou se konat specializované konference. Samozřejmě všechno připravujeme v součinnosti s JSMF, se kterou máme i po rozdělení Československa na dva samostatné státy opravdu nadstandardní vztahy. 150. výročí vzniku JČMF bude i velikou příležitostí předvést celé společnosti v našem státě, že matematika a fyzika jsou základními součástmi kultury našeho národa i nenahraditelným základem celkové společenské prosperity.

Čtenáře Pokroků by jistě zajímalo, jakým způsobem získáváte mladé členy JČMF?

Nejlepším způsobem je osobní příklad – učitelů na všech typech a druzích škol, vědeckých pracovníků v ústavech AV ČR i jiných příznivců našich oborů. Formy mohou být různé – zapojení do studentských soutěží, vyslání na zahraniční konference, vyhlásování a zajišťování studijních stipendií, odborný styk s domácími i zahraničními experty atd.

Kdy jste se poprvé seznámil s naším časopisem PMFA? Co bychom měli zlepšit?

Pokroky čtu od roku 1956, kdy vyšel jeho první ročník. Je třeba neustále usilovat a kontrolovat, aby publikované články v PMFA byly čitelné pro co největší okruh čtenářů. Interdisciplinarita časopisu má své přednosti i těžkosti.

Časopis je i fórem pro precizování národních termínů – ekvivalentů – pro nové, prudce se rozvíjející oblasti našich oborů.

Chcete na závěr vzkázat něco čtenářům PMFA nebo členům JČMF?

Pište články a žádejte od svých kolegů zejména přehledové články, zprávy z různých konferencí, mezinárodních akcí apod. Jen tak budou Pokroky MFA nadále atraktivní. JČMF není místem k získávání velikých výhod, ale tribunou k prosazování toho nejlepšího v naší společnosti.

Děkuji Vám za rozhovor.

Michal Krížek
vedoucí redaktor PMFA